

Cíle:

Naplnit výstupy vzdělávacího oboru Český jazyk a literární výchova a to ve složce:

- jazyková výchova;
 - komunikační a slohová výchova.
- Přirozeně integrovat některé tematické okruhy průřezových témat.

Charakteristické rysy pracovního sešitu:

- Nabízí zcela originální pojetí výukového materiálu s rovnoměrným zastoupením komunikace, slohu i jazykové výchovy.
- Respektuje záměry dané RVP, tedy naplňovat očekávané výstupy podložené učivem, utvářet klíčové kompetence a tam, kde je to vhodné, se také věnovat problematice průřezových témat.
- V jazykové výchově žáci nabývají potřebné vědomosti a dovednosti v tvarosloví, pravopise, poznávají zvukovou stránku jazyka, učí se větné stavbě, obohacují svoji slovní zásobu, poznávají význam a tvoření slov v českém jazyce.
- V komunikační a slohové výchově žáci získávají základy komunikace, učí se dodržovat pravidla mezilidského dorozumívání, učí se naslouchat, formulovat vlastní myšlenky, rozumět odbornému i uměleckému textu a vytvářejí si kritické postoje k názorům jiných.
- Ve slohové složce se žáci učí vyjadřovat svoje myšlenky písemně, stylisticky je formulovat s konkrétním záměrem.
- Prostřednictvím textů z krásné i odborné literatury a s využitím vhodných metod do výuky přirozeně prolíná průřezové téma Osobnostní a sociální výchova a její okruhy osobnostní rozvoj, sociální rozvoj a morální rozvoj. Témata se týkají buď přímo žáka, jeho osobních pocitů a prožitků, nebo lidí kolem něho.
- Ostatní průřezová témata jsou integrována tam, kde vyplývají z textů a ukázek. (Vše je podrobně popsáno v Metodickém průvodci).
- Sešit je rozdělen do sedmnácti tematických kapitol (viz. tematický plán strana 60).
- Základem kapitol jsou úryvky textů (vybraných z dětské literatury), které jsou východiskem k praktickým činnostem žáků - ke komunikaci, čtení, psaní i naslouchání. Největší díl aktivit žáků spočívá tedy v „praktickém užití jazyka“, v tvorbě vlastních výpovědí (s využitím jazykových pravidel), ve formulaci vlastních myšlenek, argumentů, v procvičování dovedností pracovat s textem, číst jej s porozuměním, učit se chápat odborný text, pracovat s mnoha informačními zdroji, tedy učit se učit.
- Přirozenou součástí výše zmíněných činností je tzv. slohový výcvik a výcvik v komunikaci (mluvení i naslouchání) vycházející z daného tématu, z aktuální situace, z potřeb žáků něco sdělit. Celý proces výuky přirozeně (ne nadřazeně) provází jazykový výcvik spolu s výcvikem pravopisu, který je zaměřen na plnění výstupů RVP, jinak řečeno - na základní učivo, jeho důkladné pochopení, zdůvodňování, zautomatizování a využívání ve vlastních promluvách i textech.

K pracovnímu sešitu patří **METODICKÝ PRŮVODCE PRO UČITELE**, který mj. obsahuje:

1. Poznatky o komunikaci a komunikačním pojetí češtiny
2. Výchovné a vzdělávací strategie v českém jazyce
3. Burzu metod uplatňovaných v pracovním sešitě a metodice
4. Vzdělávací obsah předmětu ČJ - očekávané výstupy a učivo ve 4. ročníku ZŠ
5. Začlenění průřezových témat
6. Hodnocení a sebehodnocení žáků v ČJ - kritéria hodnocení různých aktivit
7. Poznámky k jednotlivým kapitolám v pracovním sešitě a další náměty k činnosti

UČIVO

ZVUKOVÁ STRÁNKA JAZYKA:

výslovnost českých slov, neznámá slova jazykolamy nářečí

SLOVNÍ ZÁSoba:

přísloví, sousloví, rčení
slova mnohoznačná, opačného a podobného významu
významově neznámá slova
stavba slova, slovní základ, kořen, slova příbuzná ke slovům vyjmenovaným

TVAROSLOVÍ:

slovní druhy - ohebné a neohebné
koncovka daného slova
tvary podstatných jmen, vzory podstatných jmen
časování sloves - čas minulý a budoucí

SKLADBA:

věta, jednoduchá, souvětí
spojovací výrazy
rozvíjení vět jednoduchých v souvětí
dělení dlouhého souvětí na jednodušší věty, větný vzorec

PRAVOPIs:

vyjmenovaná slova a slova k nim příbuzná
koncovky podstatných jmen podle vzorů
velká písmena u zeměpisných názvů České republiky

OČEKÁVANÝ VÝSTUP

Snaží se správně artikulovat, mluvit spisovně, srozumitelně a dostatečně nahlas. Výslovnost neznámých slov vyhledává v literatuře. Učí se rozlišit v mluvě spisovnou a nespisovnou výslovnost, nářečí.

Objasňuje významy slov, rčení, přísloví, tvoří synonyma, opozita. V textech vyhledává slova mnohoznačná, vysvětluje jejich významy na konkrétních příkladech a užívá je ve vlastních sděleních. U neznámých slov zjišťuje významy ve slovnících. V textu vyhledá příbuzná slova, pomocí předponových a příponových částí tvoří příbuzná slova ke slovnímu základu, objasní příbuznost.

Určuje slovní druhy běžných slov, snaží se je užívat ve svém projevu v gramaticky správných tvarech. Skloňuje podst. jména, časuje slovesa. Určí rod, číslo, pád a vzor podstatného jména; osobu, číslo a čas sloves. V textu i mluveném projevu se učí rozpoznávat nespisovné tvary podstatných jmen a sloves. Tvary opravuje pomocí mluvnických příruček.

Odlišuje větu jednoduchou a souvětí. Tvoří souvětí s různými spojovacími výrazy. Rozlišuje spojování slov a vět. Spojuje věty jednoduché v souvětí a dělí složitá souvětí na jednodušší větné celky. Určí větný vzorec souvětí, utvoří souvětí podle větného vzorce.

V písemném projevu odůvodňuje a píše správně vyjmenovaná slova i slova příbuzná (doloží příbuznost). Zvládá základy morfologického pravopisu - koncovky podstatných jmen. Píše správně probírané zeměpisné názvy ČR. Učí se používat Pravidla pravopisu.

MLUVENÝ PROJEV:

techniky mluvení (intonace, zabarvení hlasu, přiměřená hlasitost, srozumitelnost, spisovná a srozumitelná výslovnost)
mimoverbální komunikace (mimika, gesta, práce s hlasem, pauzy, intonace, zrakový kontakt, postoj těla, vzdálenost, celkové vystupování)

komunikační žánry a pravidla rozhovorů

tvorba a kladení otázek, vyjadřování názorů, pocitů
pozdřavy, omluva, přání, vzkaz, telefonování
komunikační pravidla (zásady kdo, kdy, co a jak může v rámci třídy, skupiny říkat)
rozhovory, běžné komunikační situace (u lékaře, v obchodě,
v dopravním prostředku, v restauraci, na úřadě aj.)

vypravování

jednoduchý popis věci i pracovního postupu
ústní prezentace a hodnocení výsledků práce vlastní i skupinové

NASLOUCHÁNÍ:

praktické, zdvořilé naslouchání

PÍSEMNÝ PROJEV:

**technika psaní
písemné žánry**

práce s odborným textem, myšlenková mapa
dotazník, přihláška, vzkaz, inzerát, pohled, pozvánka, zpráva
vypravování (obrázková osnova, tvorba slovní osnovy)
popis osoby, zvířete, věci, činnosti

ČTENÍ:

praktické čtení (technika čtení, čtení plynulé, pozorné, odstavce, nadpis)
věcné čtení (čtení jako zdroj informací, vyhledávací čtení)

Artikuluje správně hlásky, slova. Věty vyslovuje s vhodnou intonací.
Mluvený projev přizpůsobí posluchačům, snaží se udržet jejich pozornost.
Rozpozná záměr mimoverbálních vyjádření a sám se učí účelně užívat prostředky mimoverbální komunikace.

Vyjadřuje se srozumitelně, odmítne nepřijemnou komunikaci.
Učí se tvořit a klást otázky a hovořit o svých názorech, pocitech.
Zvládá každodenní komunikační situace.
Podílí se na vytváření komunikačních pravidel.
Dodržuje pravidla rozhovorů (naváže oční kontakt, dává nejavo zájem, adekvátně reaguje na sdělení, střídá se v hovoru a naslouchání, shrnuje, co slyšel, ptá se na nejasnosti, vhodně vyjádří souhlas, nesouhlas).
Zapojí se do rozhovorů, aktivně přispívá k jejich zdárnému průběhu.
Snaží se vypravovat zajímavě, dodržuje posloupnost děje.
Pojmenuje a ústně popíše předměty běžné potřeby, jednoduchou činnost.
Učí se prezentovat a zhodnotit vlastní práci i výkony ostatních.

Naváže oční kontakt s mluvčím, vyjadřuje zájem, natočí tělo k mluvčímu, zapamatuje si, co slyšel/a a dovede splnit pokyn či reprodukovat obsah.

Píše srozumitelně, úhledně, přehledně, bez chyb.
Snaží se užívat výstižné pojmy a co nejvhodnější výrazy podle svého komunikačního záměru.

Učí se pracovat s odborným textem - členit text na odstavce, vybírat slova, kterým nerozumí, hledat hlavní myšlenky, vytvářet mentální mapy.
Zvládne vyplnit jednoduché tiskopisy, napsat krátký text dle zadání.
Sestaví osnovu vyprávění a na jejím základě vytváří krátký příběh.
Předvidá další průběh děje, dokončuje děj, dodržuje časovou posloupnost.
Jednoduše popíše zvolený objekt nebo činnost podle daných pravidel.

Čte s porozuměním přiměřeně náročné texty potichu i nahlas.
Učí se vybrat podstatné informace z textu, jednoduše je zapíše, sdělí vlastními slovy a využívá je k dalšímu učení. Člení text na odstavce.
Vyjádří svoje názory a postoje k přečtenému, klade otázky k textu.
Učí se rozeznávat věrohodné informace od nepravděpodobných.

Ad a) OSV/OR - seberegulace a sebehodnocení (regulace vlastního jednání)

Co mě ve škole baví? Hrajeme v kruhu.

Jana: „Mě nejvíc baví malování.“ Petra: „Janu nejvíc baví malování a mě baví čtení.“ Jirka: „Janu baví malování, Petru baví čtení a mě nejvíc baví kreslení map.“ Bylo lehké rychle určit, co mě ve škole baví? Je mezi námi někdo, koho nebaví vůbec nic? Proč? Překvapilo mě něco?

Po rozhovoru v kruhu individuálně psát na velký arch papíru do dvou sloupců:

Jaké mívám důvody, že mě přestane něco bavit? Co můžu udělat, abych to změnil/a?

1. Necítím se zdravotně dobře.

Svěřím se rodičům, jdu k lékaři...

2. Někdo se mi posmívá, zesměšňuje mě.

Poradím se s dospělým, nevšímám si ho/jí, promluvím si s ním/ní...

3. Stále mi to nejde.

Budu se více snažit. Budu pravidelně trénovat. Promyslím si, jak změním přípravu.

Poradím se s někým...

Vyhodnocení: Jak se mi pracovalo? Bylo těžší pojmenovat důvody nebo způsoby řešení? Proč? Překvapilo mě na mém zápisu něco? Co a proč?

Cvičení 7:

ŘEŠIT - SEŠIT, LARVY - BARVY, TŘÍDÍ - TŘÍDA, RUČITEL - UČITEL, FERRO - PERO, MUČIT - UČIT, ŽÁR - ŽÁK, LASICE - LAVICE, KŘÍDLA - KŘÍDA, PEDÁL - PENÁL, TAKTOVKA - AKTOVKA, MASA - MAPA.

Ad c)

Nejdřív můžeme jenom skládat slova z připravených částí (ŠKOL + předponové a příponové části). Postupně mohou žáci přidávat jiná příbuzná slova. Určíme slovní druhy.

ŠKOLA	ŠKOLA	ŠKOLA	ŠKOLA
ŠKOLÁK	ŠKOLNÍ	ZÁŠKOLÁK	ŠKOLENÍ
ŠKOLAČKA	ŠKOLNÍK	POŠKOLÁK	ŠKOLIT
ŠKOLÁCKÝ	ŠKOLNÉ		VYŠKOLIT

Vyznačíme slovní základ - kořen slova. Zdůvodníme, proč jsou slova příbuzná.

Cvičení 8:

V prostoru předvádět, co dělám při cestě do školy.

V kruhu: Jaká užiješ slovesa při popisu cesty do školy? Jdu, běžím, vyrazím, utíkám, dojdu, jedu, přijdu, loudám se, poskakují, obejdu, míjím, zahnu, odbočím, přejdu atd.

Nejdříve trénujeme ústní popis cesty ke škole od blízkých stanovišť (od obchodu, od parku, od zdravotního střediska, od kostela apod.).

Hádky: jeden žák popisuje cestu od školy „někam“ a ostatní hádají cíl cesty.

Cvičení 9:

Nemusíme užívat uvozovky. Píšeme vždy na 1 řádek otázku a odpověď:

Kam pospícháš? Jdu ke škole.

Proč jdeš teď ke škole? Máme tam schůzku se spolužáky. Atd.

Dvojice rozhovory předvádí. Hodnotíme hlasitost, modulaci hlasu, artikulaci, intonaci, gesta.

Zkusit si také rozhovory, kdy jeden nereaguje na druhého - říká nelogické odpovědi.

Kam pospícháš? - Bolí mě v krku. Proč jdeš teď ke škole? - Snědl jsem koláč.

Žáci vytvoří dvojice. Každá si vylosuje jednu situaci, rozdělí si role a sehraje jako scénku:

Přijdeš do hodiny pozdě. Spolužákovi omylem odneseš důležitý sešit. Paní učitelka ti neprávem dala o stupeň horší známku. Zapomeneš doma omluvenku. Pan ředitel si tě spletl s výtržníkem a chce tě potrestat. Nejsi připraven/a na zkoušení.

Pokusit se přizpůsobit výpověď tomu, s kým mluvíme (učitel, kamarád, ředitel).

Cvičení na úvod 2. kapitoly: JACÍ JSME

OSV/SR - poznávání lidí: Čím jsi ty (tví spolužáci) neobyčejný, jedinečný?

Abychom zažili pocit jedinečnosti a přitom pocit, že patříme do této třídy a také abychom se naučili naslouchat druhým, vytvoříme tzv. pavučinu. (Pavučina: J. Palenčárová, K. Šebesta)

Posadíme se společně do velkého kruhu. Každý má za úkol říci své jméno a něco pěkného o sobě (svoji nejlepší vlastnost), případně co rád dělá. Všichni mají minutu na přemýšlení. Aktivitu začne učitel: „Jmenuji se Karel a velmi rád čtu (jsem dobrý čtenář).“ Učitel má v ruce klubko provázku. Když dokončí svou větu, přidrží konec provázku a klubíčko hodí někomu v kruhu. Ten postupuje stejně, přitom provázek přidrží v bodě, ve kterém se k němu dostal. Tak pokračujeme dokud se všechny děti nevystřídají a nevytvoří obraz „pavoučí sítě“.

Potom začneme síť odvíjet. Ten, kdo byl poslední, hodí klubko tomu, od kterého ho dostal. Přitom zopakuje, co říkal o sobě a přidá to, co o sobě řekl jeho předchůdce.

Př.: Poslední byl Petr a předposlední Linda. Petr řekne: „Jmenuji se Petr, jsem dobrý hokejista a házím klubko Lindě, která velmi ráda tancuje.“ Tak pokračujeme, dokud se síť neodvine.

Vyhodnocení:

Jak se mi cvičení líbilo? Napadaly mě moje přednosti okamžitě? Bylo jich víc? Dělalo mi problém se veřejně pochválit? Překvapil mě některý spolužák svým výrokem? Co bylo příjemnější? Pochválit se nebo poslouchat, co říkají druzí? Proč?

Cvičení 1:

Co nutně potřebuješ ke svému životu? Máš nějaký vytoužený sen? Co bys byl/a ochotný/á udělat pro jeho splnění? Za jakých okolností bys byl/a ochotný/á se ho vzdát?

Zopakovat si vyjmenovaná slova po B - několikrát nahlas říci, některá namalovat, předvést pantomimou, tvořit věty, k některým říkat slova souznačná, opozita.

Vymýšlet hádanky na vyjmenovaná slova po B: Myslím si vyjmenované slovo. Je to silné zvíře, které často zuří. (býk)

Které další řady vyjmenovaných slov si od loňska pamatuješ?

Vypsat na nástěnku přehled tvarů slovesa BÝT (ve významu bude):

byl, byla, bylo, byli, byly;

abych, abys, aby, abychom, abyste;

kdybych, kdybys, kdyby, kdybychom, kdybyste, kdyby;

bych, bys, by, bychom, byste, by.

Tyto tvary často využíváte v mluvených projevech, aby si je žáci spojovali s konkrétní jazykovou výpovědí a také s tím, že patří k vyjmenovanému slovu BÝT.

3 skupiny - každá dostane v obálce slovní základ a k němu části předponové a příponové na skládání příbuzných slov. Do každé obálky vložte i nevhodné předponové a příponové části. Podle počtu žáků může být 6 skupin, v tom případě by 2 skupiny měly stejné slovo.

BYT	BYST/RÝ	BYL/INA
BYT/OVÝ	BYST/ŘE	BYL/INÁŘKA
BYT/NÁ	BYST/ŘINA	BYL/INKOVÝ
BYT/EČEK	BYST/ROST	BYL/INNÝ
U/BYT/OVAT	BYST/ŘICE	BÝL/Í
U/BYT/OVÁNÍ	BYST/ROUŠKA	BÝL/OŽRAVEC
U/BYT/OVNA	NEJ/BYST/ŘEJŠÍ	BYL/INKA

Pokud žáky napadnou další příbuzná slova, mohou je připsat, vyznačit kořen.

Ke slovům nábytek, dobytek, obyčej, býk, kobyla můžeme společně tvořit přídavná jména, případně zdvojnásobky. Další příbuzná slova doplňujeme postupně.

Cvičení 2:

Návrhy úkolů do soutěže bystrosti a hbitosti získáme pomocí metody BRAINSTORMING.

Cvičení 3:

Žáci se pohybují po prostoru, jako by byli líní. Říkej slova opačného významu ke slovu líný a pohybuj se tak, jak říkáš (rychle, hbitě, mrštně, čiperně).

Při pohybu si všimněte, co se děje kolem vás. Co všechno jste zpozorovali? Čeho jste si všimli? Co jste slyšeli? Proč je lenost špatná vlastnost? Co člověku způsobuje?

Výslovnost slova pinie [pínyje] = středomořský druh borovice s širokou korunou, diáky [dyjáky], Indie [indyje]. Všimnout si slov, kde vyslovujeme d (Indie) a kde ď (děsně, divák).

Rytmizace verše - Kdyby Filip nebyl líný navštívil by Filipíny. Vyťukávat různý rytmus, možno i zazpívat.

KOMUNITNÍ KRUH: říkáme, jací mohou být lidé podle velikosti, vzhledu, vlastností, stáří.

Jací jsme my ve třídě?

Každý napíše na lísteček 2 - 3 kladné lidské vlastnosti. Metodou SNĚHOVÁ KOULE lístečky vyřídíme a ke každé vlastnosti se snažíme přiřadit jména žáků ze třídy.

Jak jsem se cítil/a? Našli jsme všem spolužákům alespoň jednu kladnou vlastnost? Co z toho vyplývá? Překvapilo mě něco? Jsem se svou vlastností spokojen? Přiřadil/a bych někomu jinou vlastnost, než jakou dostal/a? Proč?

Cvičení 4, 6, 7:

Multikulturní výchova - kulturní diference, etnický původ

Cíl:

- respektování zvláštností různých etnik (zejména cizinců nebo příslušníků etnik žijících v místě školy);
- pochopení rovnocennosti všech etnických skupin a kultur; odlišnosti lidí, ale i jejich vzájemné rovnosti.

Pokud do školy chodí cizinci, uspořádáme s nimi besedu a životě a zvycích v jejich zemích. Využít obrazového materiálu, písniček, knih apod. Žáci dopředu připraví otázky.

Cvičení 6:

ULIČKA PRAVDY:

Učitel/ka v roli Ronnyho prochází a všichni mohou říci, co si o černém chlapci myslí.

HORKÉ KŘESLO:

Na křesle sedí Dan (žák nebo učitel v roli) a ostatní se ho ptají, proč se k Ronnymu chová tak o-havně, žádají vysvětlení.

Cvičení 7:

Žáci donesou obrázky různých osob, různých národností atd. Obrázky vystavíme ve třídě tak, aby na ně všichni viděli a metodou OBÍHAJÍCÍ FLIPY zapisujeme, kreslíme:

1. skupina - jakou mohou mít lidé pleť, tvář, obličej;
2. skupina - jaké mohou mít vlasy;
3. skupina - jaké mohou mít oči a pusy;
4. skupina - jaké nosí oblečení, ozdoby, šperky;
5. skupina - jakou mohou mít postavu apod.

Vyhodnocení: Co jsem zjistil/a? Co mě překvapilo? Co se mně na cizincích líbí?